

До проблеми психологічної детермінації самоєфективності працівників освітніх організацій у теоретико-методологічній парадигмі

Mushehov O.M. More on psychological determination of self-efficiency of secondary school employees in the theoretical and methodological paradigm / O.M. Mushehov // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 33. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 376–386.

О.М. Мушегов. До проблеми психологічної детермінації самоєфективності працівників освітніх організацій у теоретико-методологічній парадигмі. У статті здійснено аналіз концептуального поля теоретико-методологічних засад дослідження проблеми психологічних детермінант самоєфективності освітніх працівників. Висвітлено концепцію онтогенезу людської психіки, розроблену фундатором сучасної вітчизняної психології Г.С. Костюком, як ключовою для розуміння сутності детермінації самоєфективності. Розкрито розуміння Г.С. Костюком проблеми детермінації та рушійних сил розвитку особистості з ідеєю її «саморуху». Констатовано, що для становлення самоєфективності важливою є ідея саморозвитку у генезі здійснення особистості у контексті генетико-моделюючого методу С.Д. Максименка. Зазначено, що основоположним для теоретико-експериментальних розвідок в організаційній психології є концептуальний підхід до детермінації освітнього простору Л.М. Карамушки, за яким виокремлення детермінант розвитку організаційної культури освітніх організацій відбувається не лише у рівневій парадигмі – детермінанти мезо- та мікрорівня, а й у парадигмі «зовнішні-внутрішні». Здійснено аналіз концептуального підходу до проблеми самоєфективності керівників освітніх організацій О.І. Бондарчук, за яким розкрито тенденції актуалгенези самоєфективності як «внутрішньої» психологічної детермінанти розвитку організаційної культури освітніх організацій. За результатами аналізу концептуального поля теоретико-експериментального дослідження детермінації самоєфективності, ґрунтуючись на ідеї особистості як «системи систем» (Г.С. Костюк), запропоновано розгляд самоєфективності як системної особистісної якості, продуктивність якої обумовлюється констеляцією

детермінант як у рівневій парадигмі – мезо- і мікрорівня, так і у парадигмі «зовнішні-внутрішні».

Ключові слова: детермінація, психологічна детермінанта, особистість, розвиток, ефективність, самоефективність, зовнішні умови, внутрішні умови, модель, освітні організації, працівники освітніх організацій.

А.Н. Мушегов. К проблеме психологической детерминации самоэффективности работников образовательных организаций в теоретико-методологической парадигме. В статье осуществлён анализ концептуального поля теоретико-методологического основания исследования проблемы психологических детерминант самоэффективности работников образовательных учреждений. Освещено концепцию онтогенеза человеческой психики, разработанную основателем современной отечественной психологии Г.С. Костюком, как ключевой для понимания сущности детерминации самоэффективности. Раскрыто понимание Г.С. Костюком проблемы детерминации и движущих сил развития личности с идеей ее «самодвижения». Констатировано, что для становления самоэффективности важна идея саморазвития в генезисе осуществления личности в контексте генетико-моделирующего метода С.Д. Максименка. Отмечено, что основополагающим для теоретико-экспериментальных исследований в организационной психологии является концептуальный подход к детерминации образовательного пространства Л.М. Карамушки, согласно которому выделение детерминант развития организационной культуры образовательных организаций происходит не только в уровне парадигме – детерминанты мезо- и микроуровня, но и в парадигме «внешние-внутренние». Осуществлён анализ концептуального подхода к проблеме самоэффективности руководителей образовательных организаций Е.И. Бондарчук, в котором раскрыты тенденции актуалгенеза самоэффективности как «внутренней» психологической детерминанты развития организационной культуры образовательных организаций. По результатам анализа концептуального поля теоретико-экспериментального исследования детерминации самоэффективности, основанного на идее личности как «системы систем» (Г.С. Костюк), самоэффективность рассматривается как системное личностное свойство, производительность которого обуславливается констелляцией детерминант как в уровне парадигме – мезо- и микроуровня, так и в парадигме «внешние-внутренние».

Ключевые слова: детерминация, психологическая детерминанта, личность, развитие, эффективность, самоэффективность, внешние условия, внутренние условия, модель, образовательные организации, работники образовательных организаций.

Постановка проблеми. «Синергетика в контексті творчих інтенцій розвитку освіти» (В.Г. Кремень) висуває нові вимоги до продуктивного професійного становлення працівників загальноосвітніх навчальних закладів, до його професійної самореаліза-

ції та самоефективності. Реалії сучасного освітнього простору, «функціонування *синергетичної освіти*, здатної відповідати на виклики сучасності», «вирішення проблем, які виникли перед освітою в контексті синергетичного підходу» [11, с. 11], актуалізують проведення різнобічних наукових теоретико-експериментальних досліджень особистості вчителя як суб'єкта професійної діяльності. Це, в свою чергу, висуває як гострозлободенну проблему дослідження психологічної детермінації самоефективності працівників освітніх організацій.

Аналіз останніх досліджень. Проблема детермінації має вагомий статус у сучасних наукових розвідках різних галузей вітчизняної психології – загальної, медичної, педагогічної та вікової, соціальної та ін. Предметом новітніх досліджень, зокрема, є: психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі (С.Д. Максименко, Г.В. Куценко-Ладо, Н.В. Пророк та ін.); характеристика соціокультурної детермінації професійної підготовки майбутнього вчителя (О.Б. Будник); проблема каузації у розумінні психологічних детермінант психічних порушень, пов'язаних з хворобливими станами організму (К.С. Максименко); зовнішні та внутрішні фактори детермінації психологічного пізнання (О.А. Мельник) та ін.

Значна увага приділяється проблемі детермінації у сучасній організаційній психології, зокрема досліджено: проблему самоефективності керівника освітньої організації як психологічної детермінанти розвитку організаційної культури; роль самоефективності менеджерів організацій як внутрішньої детермінанти розвитку організаційної культури освітніх організацій (О.І. Бондарчук); чинники розвитку типів організаційної культури закладів середньої освіти (О.В. Креденцер); організаційний розвиток як детермінанта організаційної культури загальноосвітніх навчальних закладів (Л.М. Карамушка, К.В. Терещенко, В.І. Лагодзінська, В.І. Івкін, А.М. Шевченко); психологічні детермінанти (зовнішні та внутрішні) розвитку організаційної культури (Л.М. Карамушка, О.І. Бондарчук, О.В. Винославська, В.М. Івкін, О.С. Ковальчук, О.В. Креденцер, В.І. Лагодзінська, К.А. Пенцак, К.В. Терещенко, А.М. Шевченко). Зазначимо, що і сьогодні залишається поза межами розгляду така проблема організаційної психології, як детермінація самоефективності працівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Мета статті: здійснити аналіз проблеми психологічної детермінації самоефективності працівників освітніх організацій у теоретико-методологічній парадигмі.

Виклад основного матеріалу. Теоретико-експериментальне дослідження психологічних детермінант самоефективності працівників освітніх організацій ґрунтується на базальних теоретико-методологічних засадах вітчизняної психології.

Ключовою для розуміння детермінації самоефективності є концепція онтогенезу людської психіки, розроблена фундатором сучасної вітчизняної психології Г.С. Костюком. Розкриваючи проблему характерних рис розвитку психіки, учений дає визначення категорії розвитку, яке є принципово важливим для розуміння сутності самоефективності: «Розвиток – це зміни живої людської системи, зміни не випадкові, необхідні, послідовні, пов’язані з певними етапами її життєвого шляху, і прогресивні, тобто такі, що характеризують її рух від нижчих до вищих рівнів життєдіяльності, її структурне й функціональне вдосконалення» [5, с. 70]. По суті в цьому визначенні категорії розвитку учений показав магістральні лінії становлення самоефективності в особистісному вимірі. Розвиток самоефективності у своєму підґрунті має концептуальне положення про «переходи від нижчих до вищих структур психічного життя», за якого «психіка формується як дедалі більш ускладнювана і структурно організована динамічна система» (курсив наш. – О.М.) [5, с. 74].

Проблема детермінації безпосередньо піднята Г.С. Костюком у процесі розгляду умов «психічного розвитку людського індивіда». Учений наголошує: «Психічний розвиток людського індивіда – обумовлений процес. Визначення його обумовленості, або детермінованості (від лат. *determinare* – визначати), і правильне її розуміння – основа практичного керування ним» [5, с. 76]. Саме означення детермінованості як визначальної засади психічного розвитку людського індивіда є основоположною у розумінні процесу становлення, перебігу та розвитку самоефективності.

Самоефективність як особистісна риса у своєму підґрунті має самовиховання, яке є неодмінною умовою її продуктивного розвитку. Г.С. Костюк звертає увагу на те, що: «Виховання досягає надійних успіхів у формуванні моральних та інших якостей особистості, якщо воно сприяє розгортанню самовиховання..., керує цим процесом, забезпечує тактовну допомогу... у виборі шляхів і засобів ефективної роботи над собою» (курсив наш. – О.М.) [5, с. 88], тобто він піднімає проблему технологічного супроводу, яка стала невід’ємним атрибутом наукових розвідок ХХІ ст. Розробка технології розвитку самоефективності у процесі самовиховання професійної суб’єктності вчителя є однією з нагальних проблем для сучасного освітнього простору.

Принципово важливим для сутності детермінації самоефективності є розкриття Г.С. Костюком рушійних сил розвитку психіки. Квінтесенцією її є «наукове розуміння процесу становлення людської особистості як «саморуку», що визначається *єдністю його зовнішніх і внутрішніх умов*» [5, с. 90]. Засадовим для розуміння зовнішньої та внутрішньої детермінації самоефективності є здійснений ученим аналіз складних взаємозв'язків у дихотомії «зовнішні-внутрішні умови», що імпліцитно розширює і збагачує сутнісне розуміння самоефективності. Розкриваючи генезу внутрішніх умов, Г.С. Костюк дає палітру спектральних ліній збагачення самоефективності: «Внутрішні умови не залишаються одними й тими самими на всіх його (розвитку індивіда – *О. М.*) ступенях, вони невпинно збагачуються через діяльність індивіда. Завдяки цьому стають можливими *нові відношення* його до зовнішнього світу, *пов'язані з новими цілями, потребами, інтересами*» (курсив наш. – *О. М.*) [5, с. 90]. «Внутрішні суперечності – рушійні сили розвитку» – ця теоретико-методологічна засада є визначальною для становлення і розвитку самоефективності як процесу. «*Внутрішні суперечності*, що виникають в її житті, спонукають до активності, спрямованої на їх подолання... Вони виступають як внутрішні спонукання до вдосконалення діяльності особистості» [5, с. 90-91].

Г.С. Костюк, характеризуючи перебіг суперечностей в емоційній сфері, антиципіював ідею збалансованості самоефективності як системи, розкрив шлях переходу її від незбалансованості як ознаки її нестійкості до конгруентної стійкості: «Розвиток *емоцій* також характеризується своїми специфічними суперечностями. Як відомо, емоції мають «полярні» якості, що переживаються як протилежні (задоволення – незадоволення, радість – сум, впевненість – сумнів тощо). Єдність і боротьба цих протилежностей є важливою умовою розвитку емоцій, в переходах від ситуаційних емоційних станів до стійких почуттів, що є властивостями особистості» [5, с. 92], які забезпечують також і стійкість її самоефективності.

Малодослідженою й сьогодні залишається онтогенетична проекція становлення та розвитку самоефективності. Про детермінантну роль внутрішніх суперечностей у процесі онтогенезу Г.С. Костюк висловив взірцеві аперцепції: «В онтогенезі особистості внутрішні суперечності набувають на кожному етапі свого змісту, своїх форм виявлення і способів подолання, тобто вони розвиваються з розвитком її життєвих взаємовідносин із навколишнім середовищем. На перших порах суперечності не усвідом-

люються суб'єктом, а на дальших етапах часто стають об'єктом його свідомості, переживаються ним як незадоволення собою, як свідоме, активне прагнення до самовдосконалення» [5, с. 93]. Детермінантний вплив внутрішніх суперечностей на становлення в освітньому просторі самоефективності вчителя вимагає окремого експериментального вивчення.

Для становлення самоефективності в освітньому просторі принципово важливою є ідея саморозвитку у генезі здійснення особистості, яка отримала своє розкриття у генетико-моделюючому методі С.Д. Максименка, метою якого є «вивчення цілісної особистості, що саморозвивається» [6].

Аналіз проблеми психологічної детермінації в організаційній психології засвідчує, що основоположним для теоретико-експериментальних розвідок є концептуальний підхід до детермінації освітнього простору, розроблений Л.М. Карамушкою [4; 9], який має власну генезу протягом чверті століття (про що буде йти мова окремо). У концептуальному підході психологічні детермінанти виокремлюються за своєю рівневою організацією на такі три блоки: 1) детермінанти макрорівня – «обумовлені особливостями розвитку суспільства й освітньої галузі»; 2) детермінанти мезорівня – «обумовлені особливостями розвитку освітньої організації»; 3) детермінанти мікрорівня – «обумовлені особливостями діяльності та поведінки менеджерів та персоналу освітніх організацій» [9, с. 79]. Принципово значущим є виокремлення детермінант розвитку організаційної культури освітніх організацій не лише у рівневій парадигмі – детермінанти мезо- та мікрорівня, а й у парадигмі «зовнішні-внутрішні», що дає змогу системно розширити проблему детермінації розвитку організаційної культури в освітньому просторі.

Зазначимо, що стрижневим у сучасній організаційній психології є концептуальний підхід О.І. Бондарчук до проблеми самоефективності керівників освітніх організацій, в якому у теоретико-експериментальному вимірі розкриті тенденції актуалізації самоефективності керівників як «внутрішньої» психологічної детермінанти розвитку організаційної культури освітніх організацій [2; 9]. Розроблена нею модель психологічної підготовки керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін, проєктує діяльність керівника, здатного бути ефективним у сучасній синергетичній парадигмі освітнього процесу.

Ґрунтуючись на ідеї особистості як «системи систем» (Г.С. Костюк), самоефективність розглядається нами як системна особистісна якість, продуктивність якої обумовлюється

констеляцією детермінант як у рівневій парадигмі – мезо- і мікрорівня, а й у парадигмі «зовнішні-внутрішні», що дозволяє системно розширити проблему детермінації розвитку організаційної культури в освітньому просторі. Проблеми, «що постають перед освітою, актуалізують значення можливості використання синергетичної моделі організації освітнього часу та простору» [11, с.8], висувають необхідність розробки моделі Я-концепції самоефективного працівника освітньої організації, здатного бути продуктивним у сучасних трансформаційних процесах освітнього простору.

Висновки. Концептуальне поле теоретико-методологічних засад дослідження психологічної детермінації самоефективності освітніх працівників включає наступне: концепцію онтогенезу людської психіки, (Г.С. Костюк); ідеї розвитку особистості у контексті генетико-моделюючого методу (С.Д. Максименко); концептуальний підхід до детермінації освітнього простору (Л.М. Карамушка); концептуальний підхід до проблеми самоефективності керівників освітніх організацій (О.І. Бондарчук).

Перспективи подальшого дослідження полягають у теоретико-експериментальному аналізі тенденцій становлення самоефективності працівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Теория социального научения / Альберт Бандура; пер. с англ. – СПб. : Евразия, 2000. – 320 с.
2. Бондарчук О.І. Організаційно-професійні особливості самоефективності керівників освітніх організацій / О.І. Бондарчук // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України; за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 27. – К. : Аксіома, 2015. – С. 57–69.
3. Будник О.Б. Соціально-психологічний контекст підготовки майбутнього педагога / О.Б. Будник // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 30. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – С. 31–47.
4. Карамушка Л.М. Організаційна культура освітніх організацій : зв'язок між рівнем розвитку та чинниками мезо- та макрорівня / Л.М. Карамушка // Організаційна психоло-

- гія. Економічна психологія. Науковий журнал / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – Київ, 2015. – № 1. – С. 1–33. – Режим доступу: http://orgpsy-journal.in.ua/files/pdf/1_1_1424846972.pdf
5. Костюк Г.С. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки / Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Григорій Силович Костюк ; за ред. Л.М. Проколієнко. – К. : Радянська школа, 1989. – С. 70–98.
 6. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / Сергій Дмитрович Максименко. – К. : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
 7. Максименко К.С. Проблема каузації в розумінні психологічних детермінант психічних порушень, пов'язаних з патологічними станами організму / К.С. Максименко // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 26. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – С. 390–407.
 8. Мельник О.А. Зовнішні та внутрішні фактори детермінації психологічного пізнання / О.А. Мельник // Фундаментальні та прикладні дослідження в практиках провідних наукових шкіл. – 2015. – № 4 (10). – С. 22–30.
 9. Психологічні детермінанти розвитку організаційної культури : монографія. [Електронний ресурс] / Л.М. Карамушка, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко [та ін.] ; за ред. Л.М. Карамушки. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 288 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10087/>
 10. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі [Текст] : колективна монографія / С.Д. Максименко, Г.В. Куценко-Лада, Н.В. Пророк та ін. ; за ред. С.Д. Максименка ; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ. – Київ ; Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2013. – 400 с.
 11. Синергетика і освіта : монографія / за ред. В.Г. Кременя. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 348 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bandura A. Teorija social'nogo nauchenija / Al'bert Bandura ; per. s angl. – SPb. : Evrazija, 2000. – 320 s.
2. Bondarchuk O.I. Organizacijno-profesijni osoblyvosti samoefektyvnosti kerivnykiv osvitnih organizacij / O.I. Bondarc-

- huk // Problemy suchasnoi' psihologii' : zb. nauk. prac' Kam'janec'-Podil's'kogo nac. universytetu imeni Ivana Ogijenka, Instytutu psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukraïny; za red. S.D. Maksymenka, L.A. Onufrijevoi'. – Vyp. 27. – K. : Aksioma, 2015. – S. 57–69.
3. Budnyk O.B. Social'no-psihologichnyj kontekst pidgotovky majbutn'ogo pedagoga / O.B. Budnyk // Problemy suchasnoi' psihologii' : Zbirnyk naukovykh prac' Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universytetu imeni Ivana Ogijenka, Instytutu psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukraïny / za nauk. red. S.D. Maksymenka, L.A. Onufrijevoi'. – Vyp. 30. – Kam'janec'-Podil's'kyj : Aksioma, 2016. – S. 31–47.
 4. Karamushka L.M. Organizacijna kul'tura osvithnih organizacij : zv'jazok mizh rivnem rozvytku ta chynnykamy mezo- ta makrorivnja / L.M. Karamushka // Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Naukovyj zhurnal / za red. S.D. Maksymenka, L.M. Karamushky. – Kyi'v, 2015. – № 1. – S. 1–33. – Rezhym dostupu: http://orgpsy-journal.in.ua/files/pdf/1_1_1424846972.pdf
 5. Kostjuk G.S. Zagal'na harakterystyka ontogenezu ljuds'koi' psihiky / Navchal'no-vyhovnyj proces i psihichnyj rozvytok osobystosti / Grygorij Sylovych Kostjuk ; za red. L.M. Prokolijenko. – K. : Radjans'ka shkola, 1989. – S. 70–98.
 6. Maksymenko S.D. G'eneza zdijsnennja osobystosti / Sergij Dmytrovykh Maksymenko. – K. : Vyd-vo TOV «KMM», 2006. – 240 s.
 7. Maksimenko K.S. Problema kauzaciji v ponimannii psihologicheskikh determinant psihicheskikh narushenij, svjazannykh s bolezennymi sostojanijami organizma / K.S. Maksimenko // Problemy suchasnoi' psihologii' : Zbirnyk naukovykh prac' Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universytetu imeni Ivana Ogijenka, Instytutu psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukraïny / za red. S.D. Maksymenka, L.A. Onufrijevoi'. – Vyp. 26. – Kam'janec'-Podil's'kyj : Aksioma, 2014. – S. 390–407.
 8. Mel'nyk O.A. Zovnishni ta vnutrishni faktory determinaciji psihologichnogo piznannja / O.A. Mel'nyk // Fundamental'nye y prykladnye yssledovanyja v praktykah vedushhyh nauchnykh shkol. – 2015. – № 4 (10). – S. 22–30.
 9. Psihologichni determinanty rozvytku organizacijnoi' kul'tury : monografija. [Elektronnyj resurs] / L.M. Karamushka,

- O.V. Kredencer, K.V. Tereshhenko [ta in.] ; za red. L.M. Karamushky. – K. : Pedagogichna dumka, 2015. – 288 s. – Rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/10087/>
10. Psyhologichni chynnyky samodeterminacii' osobystosti v osvith'omu prostori [Tekst] : kolektyvna monografija / S.D.Maksymenko, G.V. Kucenko-Lada, N.V. Prorok ta in. ; za red. S.D. Maksymenka ; In-t psykologii' im. G.S. Kostjuka NAPNU. – Kyi'v ; Kirovograd : Imeks – LTD, 2013. – 400 s.
 11. Synergetyka i osvita : monografija / za red. V.G. Kremenja. – K. : Instytut obdarovanoi' dytyny, 2014. – 348 s.

O.M. Mushehov. More on psychological determination of self-efficiency of secondary school employees in the theoretical and methodological paradigm. The article analyzes the conceptual field of theoretical and methodological foundations of the studies devoted to psychological determinants of education of employees' self-efficiency. The concept of human psyche ontogeny is revealed; it was developed by G.S. Kostiuk, a founder of the modern national psychology, and is understood as a key to the essence of self-efficiency determination. The article notes that the scientist, defining the «development» concept, showed main lines of self-efficiency formation in the terms of personality. The article discusses G.S. Kostiuk's approach to the issue of determining and driving forces of personal development and his idea of «self-movement». It is noted that the idea of personal self-realization on the way of personal self-performing is crucial for self-efficiency formation in the educational field, which was substantiated in the genetic-modeling method proposed by S.D. Maksymenko. The conceptual approach to educational field determination proposed by L.M. Karamushka is shown as a fundamental one to theoretical and experimental research in organizational psychology. Emphasizing of determinants of organizational culture development within educational institutions can be performed not only on the base of the level paradigm – determinants of meso- and micro-levels, – but also with the «external-internal» approach which allow scientists to expand systematically the issue of determination of organizational culture development in education. The conceptual approach to self-efficiency of educational top-managers proposed by O.I. Bondarchuk is analyzed also. The trends of actual genesis of self-efficiency as an «internal» psychological determinant of organizational culture development of educational organizations are revealed using the theoretical and experimental approaches. The performed analysis of concepts used for theoretical and experimental investigation of self-efficiency of employees in education, based on the idea of personality as a «system of systems» (G.S. Kostiuk), leads to conclusion about possibility to examine self-efficacy as a systemic personal quality which performance is caused by a constellation of determinants in the paradigm level – meso- and micro-levels, together with the «external-internal» approach.

Key words: determination, psychological determinants, personality, development, efficiency, self-efficiency, external conditions, internal conditions, model, educational organizations, employees of educational organizations.

Received February 08, 2016

Revised March 22, 2016

Accepted April 21, 2016

UDC 159.92

L.A. Onufriieva
kpnu_lab_ps@ukr.net

THE ROLE OF THE PROFESSIONAL SELF- CONSCIOUSNESS IN THE FORMATION OF FUTURE SOCIONOMIC SPECIALISTS' PERSONALITIES

Onufriieva L.A. The role of the professional self-consciousness in the formation of future socionomic specialists' personalities / L.A. Onufriieva // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 33. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 386–399.

Л.А. Онуфрієва. Роль професійної самосвідомості у формуванні особистості майбутніх фахівців соціономічних професій. У результаті дослідження підтверджено, що самосвідомість – це динамічне історичне утворення, яке виступає на різних рівнях і в різних формах. Відповідно до висновків вітчизняних і зарубіжних психологів стверджується, що становлення самосвідомості включено у процес становлення особистості, і тому воно не підлаштовується під нього, а є одним із компонентів особистості. Констатовано, що центральний психічний процес студентського віку – розвиток самосвідомості. З'ясовано, що негативна «Я-концепція» особистості майбутніх фахівців соціономічних професій характеризується замкнутістю, невпевненістю, низьким самоконтролем, підвищеною тривожністю, емоційною чуттєвістю, заниженою самооцінкою. З'ясовано, що основними детермінантами формування «Я-концепції» особистості майбутніх фахівців соціономічних професій є спілкування з рідними і близькими людьми, друзями і коханою людиною. Встановлено, що однією з істотних ознак психічного розвитку особистості студентів-майбутніх фахівців соціономічних професій є подальше становлення самосвідомості, що виявляється в диференціації її